

- ชื่อ พิศิษฐ์ ณัฐประเสริฐ
วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2560
- ชื่อเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT MODEL FOR COMMUNITY LOCAL MUSEUM TO PROMOTE LIFELONG LEARNING)

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการบริหารและการจัดการแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนา ซึ่งใช้การวิจัยในรูปแบบวิธีผสมผสาน ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรม ทำการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ซึ่งนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาประกอบด้วย ระยะเวลาที่ 1 การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบบสอบถาม และศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี 4 พิพิธภัณฑ์ ระยะเวลาที่ 2 พัฒนารูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพประชุมเชิงปฏิบัติการเขียนแผนพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 16 แห่ง และระยะเวลาที่ 3 ประเมินรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการรับรองรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่ ปัญหาโครงสร้างการบริหารงาน การบริหารจัดการงบประมาณ แผนในการดำเนินกิจกรรม ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดทำ

หลักสูตรท้องถิ่น ผู้นำทำกิจกรรมการมีส่วนร่วม เครือข่ายพิพิธภัณฑสถาน การสืบค้นความเป็นมาของท้องถิ่น ปัญหาการนำเสนอข้อมูล การพัฒนาบุคลากร การจัดแสดง การบริการด้านพื้นที่พักผ่อน ความรู้การบริการ และการประชาสัมพันธ์ รูปแบบในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประชุมเชิงปฏิบัติการ 4 ภูมิภาค จำนวน 16 พิพิธภัณฑสถาน และผ่านการประเมินรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน ผลวิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 มิติ มี 18 องค์ประกอบ

มิติที่ 1 การบริหารจัดการด้านโครงสร้างการบริหารและแผนงาน ประกอบด้วย 1) จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ พันธกิจของการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถาน 2) โครงสร้างการบริหาร 3) แผนในการดำเนินกิจกรรมรายปี

มิติที่ 2 การจัดการด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา 3) เครือข่ายภายในและภายนอก 4) ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น

มิติที่ 3 การบริหารจัดการด้านทรัพยากร ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการงานบุคลากร 2) การบริหารจัดการงานงบประมาณ 3) การจัดการด้านทรัพยากรวัตถุ ทรัพยากรโบราณสถาน การดูแลรักษา 4) การจัดแสดง นิทรรศการ 5) สถานที่ ตัวอาคารพิพิธภัณฑสถาน 6) สื่อวัสดุ เทคโนโลยี

มิติที่ 4 การบริหารจัดการด้านการบริการ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ 2) บริการป้ายและนิทรรศการถาวรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 3) บริการนำชม เส้นทาง การนำชมในชุมชน 4) การประชาสัมพันธ์ 5) การจำหน่ายของที่ระลึกอาหารและเครื่องดื่ม

Abstract

The development of a form of administration for local community museums promoting life-long learning, the objectives of which are as follows 1) to study the problems, needs and good practice of operating local museums; 2) to develop a form of administration for the learning centers in local communities or local museums; and (3) to evaluate the form of administration for local community museums. The research and development users with mixed method. The field data collection was carried out by using a questionnaire and an interview script as tools.

The findings of the research pointed out that the problems with local museums include management structure, budget management, plans for activities, participation to the construction of local curricula, the participation of activity leaders, museum networks, investigation of the histories of the local neighborhood, the presentation of information, display, leisure space services, knowledge of service works and public relations. In addition, concerning the urgent need for problem solving, it was discovered that the most urgent aspects are as follows : budget management, plans for activities, personnel management plans, the determination of the local curricula, network of museums, materials, organization of contents by the museums, development for personnel museums, an investigation of the histories of the local neighborhood, souvenir shops, public relations, materials for promoting learning and the knowledge of marketing and services.

The form of the administration of local museums to promote life-long learning was a workshop for sixteen museums from four regions, which has passed the assessment and received approval from nine experts. It was discovered that the administration of local museums consisted of four dimensions and eighteen components. The first dimension was the management of structure and plans the components of which were : 1) goals, objectives and the commitment of the operation of museums; 2) management structure; and 3) annual operational plans. The second dimension was the management of participation, the components of which were 1) participation by community members, 2) participation by educational institutes, 3) internal and external networks, and 4) local activity

leaders. The next dimension was resource management, the components of which were as follows : 1) management personnel; 2) budget management; 3) management and maintenance of resources, materials and resources at archaic sites; 4) display and exhibitions; 5) areas and the premises of museums, and 6) media and technological materials. The fourth dimension is service management the components of which were : 1) learning promotion activities; 2) the services of permanent panels and exhibitions for promoting learning; 3) guide service and routes in communities; 4) public relations and 5) the sale of souvenirs as well as food and drink

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง : การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Topic : THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT MODEL FOR COMMUNITY LOCAL MUSEUM TO PROMOTE LIFELONG LEARNING

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารจัดการ, พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Key Words : MANAGEMENT MODEL, LOCAL MUSEUM, LIFELONG LEARNING

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยกระจายตัวอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งการกระจายตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีทุกภูมิภาคของประเทศ โดยมีเนื้อหาในการจัดแสดงเป็นวิถีชีวิตในอดีตและภูมิปัญญา รองลงมาคือเรื่องเกี่ยวกับวัตถุที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา พิธีกรรม ส่วนที่เหลือจะเป็นกลุ่มของชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประวัติบุคคลสำคัญ ศิลปะการแสดง และเรื่องราวเฉพาะสาขาต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบการบริหารที่แตกต่างกัน ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ที่บริหารจัดการโดยมูลนิธิ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เอกชน ชุมชน วัดและชุมชน หน่วยงานราชการ สถานศึกษา (ศุภย์มานุชวิทยา, 2558 : ออนไลน์) ในความเป็นพิพิธภัณฑ์จำนวนมากไม่น้อยที่อาจจะที่ไม่เป็นไปตามนิยามพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชน ขาดการดำเนินงานของคนในท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่น

สภาพปัญหาในการบริหารจัดการที่เกิดจากความต้องการจากภายในของคนในชุมชนท้องถิ่นและการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นปัญหาในเรื่องของการรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้มาจัดแสดง แต่ไม่มีเนื้อหาหรือข้อมูลในการศึกษาหาความรู้ พิพิธภัณฑ์จึงเป็นเพียงการตั้งแสดงวัตถุโดยไม่ทราบที่มาที่ไปของวัตถุและการใช้งาน การมีส่วนร่วมของคนพื้นที่ที่เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551: 9) ; (เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาค, 2558: 38)

การออกแบบการจัดแสดงสิ่งสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ การนำความรู้ของคนในท้องถิ่นเป็นตัวนำ สามารถสื่อสารกับคนในท้องถิ่น โดยการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องเกิดจากความต้องการภายในของคนท้องถิ่นซึ่งเนื้อหาในการจัดแสดงเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่นเน้นที่เนื้อหาในเรื่องราวประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ที่เน้นเรื่องสิ่งของศิลปวัตถุ โบราณวัตถุที่มีราคาแพง มากกว่าเนื้อหา ทำให้มาตรการในการรักษาป้องกัน ทำให้เสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการสงวนรักษาทั้งทรัพยากรด้านกำลังคนและงบประมาณ จุดอ่อนหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์เน้นเพียงเรื่องศิลปวัตถุทำให้คนสนใจเพียงแค่ช่วงเวลาหนึ่งแล้วก็หายไปในที่สุดก็ดำรงอยู่มิได้นาน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551: 19-20) ซึ่งการสื่อสารงานพิพิธภัณฑ์นั้นเป็นการจัดแสดงผ่านการเล่าเรื่องที่มีเนื้อหาทางราชการ บางครั้งเมื่อเยาวชนหรือเด็กเรียนรู้ก็จะเป็นการใช้ภาษาที่เข้าใจยากหรือมีเนื้อหาที่มากเกินไป บางครั้งนิทรรศการเยาวชนไม่มีพื้นฐานความรู้มาก่อนการนำหลักการบริหารจัดการ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ยึดถือเป็นแนวในการปฏิบัติ ให้คนไทยได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากพิพิธภัณฑ์ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ ซึ่งศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ให้เป็นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น SPRS Model for Community Local Museum to Promote Lifelong Learning ประกอบด้วย 4 มิติ 18 องค์ประกอบดังนี้

มิติที่ 1 การบริหารจัดการด้านโครงสร้างและแผนงาน (S: Structure and planning Management) มีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ 2) โครงสร้างการบริหารจัดการ 3) แผนในการดำเนินกิจกรรมรายปี

มิติที่ 2 การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม (P : Participation Management) มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา/หน่วยงาน 3) เครือข่ายภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ 4) ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น

มิติที่ 3 การบริหารจัดการด้านทรัพยากร (R : Resource Management) มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการงานบุคลากร 2) การบริหารจัดการงบประมาณ 3) การ

จัดการด้านการทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี การดูแลรักษา 4) การจัดแสดงและนิทรรศการ 5) สถานที่แล ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ 6) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี

มิติที่ 4 การบริหารจัดการด้านการบริการ (S : Service Management) มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กิจกรรมการเรียนรู้ 2) บริการนิทรรศการถาวร-ชั่วคราว ป้ายคำบรรยาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 3) การประชาสัมพันธ์ 4) บริการนำชมและเส้นทางผู้นำชมท้องถิ่น 5) จำหน่ายของที่ระลึกอาหารและเครื่องดื่ม

ภาพรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อจำกัดของรูปแบบที่ผู้นำรูปแบบไปใช้ /เงื่อนไขนำไปใช้

- 1) พิพิธภัณฑที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นพิพิธภัณฑของท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการด้วยชุมชน
- 2) เป็นพิพิธภัณฑที่เน้นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของคน ทุกเพศ ทุกวัย
- 3) เป็นพิพิธภัณฑที่ไม่ใช่พิพิธภัณฑขนาดใหญ่
- 4) เป็นพิพิธภัณฑท้องถิ่นที่ดำเนินกิจกรรมด้วยชุมชนท้องถิ่น
- 5) เป็นพิพิธภัณฑบอกล่าเรื่องราวของท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

- 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนด้วยแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑท้องถิ่น
- 2) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการให้พิพิธภัณฑเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้ใช้รูปแบบ คือ ผู้บริหารพิพิธภัณฑท้องถิ่นของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

มิติที่ 1 การบริหารจัดการด้านโครงสร้างและแผนงาน

ประกอบด้วย

- 1.1 จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑท้องถิ่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ
- 1.2 โครงสร้างการบริหาร
- 1.3 แผนงาน

1.1 จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑท้องถิ่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ

วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ กำหนดแนวทางในการดำเนินงานพิพิธภัณฑท้องถิ่นให้ไปถึงจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานที่วางไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นที่พิพิธภัณฑท้องถิ่นจะต้องดำเนินการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ รวมถึงวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑท้องถิ่นในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ รักษา ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

1.2 โครงสร้างการบริหาร

การกำหนดหน้าที่ในความรับผิดชอบในการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แบ่งได้เป็น ประธานกรรมการ คณะกรรมการ คณะดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรในการดำเนินงาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับขนาดของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของแต่ละชุมชน หากมีพิพิธภัณฑสถานขนาดใหญ่ ก็สามารถในการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบได้เป็นฝ่ายงานต่างๆ เพื่อให้งานพิพิธภัณฑสถานนั้นดำเนินไป อย่างคล่องตัว โครงสร้างในการบริหารนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของพิพิธภัณฑสถานที่ตั้ง เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานขนาดเล็กก็จะมีคณะกรรมการดำเนินงานโดยไม่มีกรรมการแบ่งฝ่ายงาน ซึ่งจะคอยดูแลโดยภาพรวมและสามารถ ในการดำเนินงานได้ทุกฝ่าย ซึ่งพิพิธภัณฑสถานขนาดใหญ่ก็สามารถแบ่งฝ่ายงานรับผิดชอบออกเป็น ฝ่ายๆ แต่ถ้าพิพิธภัณฑสถานที่มีโบราณวัตถุสำคัญอาจจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนตามโครงสร้างในการ ดูแลรักษา ดูแลความปลอดภัยและเวรในการรักษาโบราณวัตถุ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานจีนเสนา มีประธานเป็นท่านพระครูนิวริฐธรรมชั้นตรี และนายอำเภอตากาลี มีคณะกรรมการที่ปรึกษาเป็น หน่วยงานราชการในอำเภอตากาลี และมีแบ่งการทำงานออกเป็นฝ่ายงานดังนี้ ฝ่ายภัณฑารักษ์ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายของที่ระลึก ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายเลขานุการ ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบและดำเนินงานด้วยการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน

1.3 แผนงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

แผนงาน กำหนดแผนดำเนินกิจกรรมที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจะดำเนินกิจกรรมโดยมีการ วางแผนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ซึ่งแผนงานนั้นอาจจะเป็นแผนระยะสั้นหรือแผนงาน ระยะยาวขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่แต่ละพิพิธภัณฑสถานจะสร้างสรรค์ขึ้น เป็นการกำหนดตารางเวลาทำการ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้กรรมการพิพิธภัณฑสถานได้มีการวางแผนร่วมกัน

แผนงานในการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑสถานนั้นจะต้องมีการวางแผนให้มีความสอดคล้อง กับประเพณี วิถีชีวิต วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยการดำเนินกิจกรรมแทรกความเป็นเอกลักษณ์ ความเชื่อ วัฒนธรรม สอดคล้องกับงานประจำปี หรือประเพณีสำคัญๆ ของท้องถิ่น เชื่อมโยงและ บอกเล่าสู่วัตถุพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถาน อาจจัดเป็นนิทรรศการชั่วคราวหมุนเวียนเป็น เรื่องราวในแต่ละเดือน ตัวอย่างเช่น ประเพณีบุญมหาชาติ ในพิพิธภัณฑสถานก็จัดแสดงวัตถุที่เกี่ยวข้องกับงาน บุญมหาชาติที่ค้นพบในอดีต เครื่องทำขนมโบราณ ที่เคยใช้ในอดีตของงานเทศกาลมหาชาติของชุมชน

โดยอาจจะจัดสลับเปลี่ยนหมุนเวียนไปในแต่ละเดือนที่สอดคล้องกับประเพณี ฮีต12 คอง14 ของภาคอีสาน นอกจากนี้ยังมีการจัดงานประจำปีที่บอกเล่าเรื่องราวของคนในอดีต

นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังจะต้องคำนึงถึงแผนงานในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเรื่องของการค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่ๆ ในท้องถิ่น วัตถุทรัพยากรหรือการอนุรักษ์ สงวนรักษา สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาพื้นที่ การสร้างเครือข่าย จะต้องมีการวางแผนเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในพิพิธภัณฑ์ แผนงานในการพัฒนาการจัดแสดง แผนพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาเนื้อหาการจัดแสดงส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยกลยุทธ์สำคัญที่ไม่ให้พิพิธภัณฑ์หยุดนิ่งและล้าสมัยไปตามกาลเวลา

มิติที่ 2 การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม

ประกอบด้วย

- 2.1 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 2.2 การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา / หน่วยงาน
- 2.3 เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภายในและภายนอกชุมชน
- 2.4 ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น

2.1 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน การที่คนในท้องถิ่นร่วมกระทำการร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมมือของคนในชุมชนเป็นเจ้าของ ร่วมเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในถิ่นที่อยู่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ซึ่งทุกคนเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในชุมชนรวมตัวกันด้วยมิติทางจิตใจจากกลุ่มคนเป็นชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดคุณประโยชน์ร่วมกันมีผู้นำทางความคิดและมีผู้สนับสนุนทางความคิดมีจุดมุ่งหมายร่วมกันด้วยกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับคนทุกคนมีศักยภาพทำงานร่วมกัน เช่น ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น ประชาชน นักวิชาการ เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ได้รับการเอาใจใส่และเห็นคุณค่าจากคนที่อยู่ในท้องถิ่นร่วมกัน การรับบริจาคสิ่งของแล้วมีชื่อในพิพิธภัณฑ์แสดงว่าผู้นั้นได้บริจาคสิ่งของ

การดำเนินการการมีส่วนร่วม แนวคิดในการเห็นคุณค่าของทุกคน ซึ่งทุกคนในชุมชน มีศักยภาพ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยให้ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น นักวิชาการ เด็กเยาวชน ผู้ใหญ่ผู้สูงอายุ เข้ามาร่วมทำกิจกรรม บุคคลเหล่านี้มีส่วนในการพัฒนา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในองค์ความรู้ที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งสถานที่ที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วม คือสถานที่ที่เป็นสาธารณะไม่เป็นของคนใดคนหนึ่ง

2.2 การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา / หน่วยงาน

การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นการมีส่วนร่วมการ เข้ามาร่วมมือของหน่วยงานให้การสนับสนุนส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา ในชุมชนให้เห็นความสำคัญ เป็นการจัดการศึกษาในระบบและเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้โดย ให้ความร่วมมือให้ความสนใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางโบราณสถาน

การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งถ้า สถาบันการศึกษาในชุมชนให้ความสนใจในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะทำให้งานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถ ดำเนินงานได้คล่องตัวขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงานวิชาการ การดึงการมีส่วนร่วมของ ครู อาจารย์ นักวิชาการมหาวิทยาลัยที่อยู่ในชุมชนเข้ามาดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น โรงเรียน กศน. มหาวิทยาลัย หน่วยงาน เข้ามาจัดหลักสูตรร่วมกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยดึงความเชื่อมโยงระหว่าง รายวิชา และทรัพยากรทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เรื่องเครื่องทองเหลือง บูรณาการการเรียนรู้กับกลุ่ม สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ทางโบราณคดี ขึ้นอยู่ กับพิพิธภัณฑ์ที่มีองค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่น

2.3 เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภายในและภายนอกชุมชน

เครือข่ายพิพิธภัณฑ์ภายในชุมชน เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เชื่อมโยงกับความรู้ ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ กับวิถีชีวิตจริงในการดำเนินกิจกรรมอยู่ รวมถึงสภาพจริงของการ ดำรงชีวิตของตนในชุมชน การสาธิต การบรรยายความรู้ เชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับนิทรรศการที่จัด แสดงส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้สัมผัสของจริงได้ลงมือทำ

เครือข่ายภายนอกชุมชน เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นภายนอกที่เชื่อมต่อกันในแนวคิดและการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานร่วมกันเป็นเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น รวมตัวกันเพื่ออุดมการณ์และผลประโยชน์ร่วมกัน ทำงานร่วมกันเพื่อการอนุรักษ์ เป็นภาคีเครือข่ายสร้างองค์ความรู้ในการทำงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานภายในชุมชน เชื่อมโยงองค์ความรู้ในการจัดนิทรรศการกับการวิถีชีวิตจริงกับคนในชุมชนท้องถิ่นให้ผู้เข้าชมได้ชม ได้สัมผัสของจริง ได้ลงมือทำ ได้สนทนา ได้เรียนรู้จากของจริงกับสิ่งที่จัดแสดง บางสิ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากภูมิปัญญาหรือสิ่งของที่มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน ทั้งเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในอดีต อาชีพ การเกษตร อาหาร ขนม การแสดง เกิดการเรียนรู้จริง ความบันเทิง ศิลปะการแสดงที่เกิดจากวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานภายนอกชุมชน คนนอกชุมชนจะเป็นการร่วมมือกันในแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมความรู้เรื่องการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นร่วมกัน เช่น เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นภาคเหนือ เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นภาคใต้ มีการรวมตัวกันของกลุ่มพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนสนับสนุน ความรู้ทางวิชาการการจัดการพิพิธภัณฑสถานร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยการร่วมตัว มูลนิธิต่างๆ ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน

2.4 ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น

ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นนั้นต้องมีผู้นำในการดำเนินกิจกรรม อาจไม่ได้เป็นคนเดียวกับประธานในการดูแลพิพิธภัณฑสถานก็ได้ โดยผู้นำทำกิจกรรมเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำการมีส่วนร่วม ผู้ประสานงาน ผู้ปฏิบัติการตามแผน ในการคิดหรือปฏิบัติกิจกรรม

ผู้นำทำกิจกรรมเป็นบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานในการประสานความร่วมมือ ความต้องการ แผนงานในการลงปฏิบัติจะต้องเป็นผู้ที่มีความไว้วางใจในการทำงานของชุมชน สามารถประสานกับทุกภาคส่วนให้เกิดการมีส่วนร่วม จัดการในส่วนของทรัพยากร กิจกรรมและบริหารจัดการงบประมาณให้ดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน จัดการประชุม เตรียมงาน ดึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จัดการของเครือข่าย และสิ่งสำคัญคือการถ่ายทอดถ้าผู้นำไม่อยู่ต้องมีตัวแทน เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานมีความยั่งยืนให้มีการสืบทอดสืบสานงานต่อ

มิติที่ 3 การบริหารจัดการด้านทรัพยากร

ประกอบด้วย

- 3.1 การบริหารจัดการบุคลากร
- 3.2 การบริหารจัดการงบประมาณ
- 3.3 การจัดการด้านการดูแลรักษา และอนุรักษ์ ทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี
- 3.4 สถานที่ และตัวอาคารพิพิธภัณฑ์
- 3.5 สื่อวัสดุ เทคโนโลยี

3.1 การบริหารจัดการงานบุคลากร

การบริหารจัดการบุคลากร เป็นทรัพยากรที่สำคัญ เป็นการพัฒนาบุคลากรของพิพิธภัณฑ์ ให้มีความรู้ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ด้วยการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้แก่คณะกรรมการในการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) องค์กรความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน วัฒนธรรมในท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น 2) องค์กรความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ให้แก่บุคลากร การจัดทำทะเบียนวัตถุ ความรู้เกี่ยวกับการจัดแสดง การอนุรักษ์ การดูแลรักษา การถ่ายทอด การนำชม

การจัดการองค์ความรู้จัดการพิพิธภัณฑ์ คือ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และแสวงหาความรู้เกี่ยวกับ การจัดแสดง การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การลงทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ การจัดนิทรรศการ การใช้สื่อสมัยใหม่ การประชาสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่น การฝึกอบรมการใช้ภาษาอังกฤษ ความรู้เรื่องการเก็บผ้าโบราณ ความรู้เกี่ยวกับการลงทะเบียนบัญชีวัตถุ มีการจัดให้ความรู้กับบุคลากร

การจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น คือ การพัฒนาบุคลากรพิพิธภัณฑ์ ให้มีความรู้เกี่ยวกับ ประวัติของท้องถิ่น เรียนรู้ความเป็นมาของสิ่งของที่วัตถุจัดแสดง ที่สามารถในการนำชม หรือเรียนรู้เกี่ยวกับปราชญ์องค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดในการนำชม เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแต่ละพิพิธภัณฑ์จะมีองค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่น ความรู้เกี่ยวกับเรื่องผ้า ความรู้เกี่ยวกับเรื่องอาหารในท้องถิ่น เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ

บุคลากรพิพิธภัณฑสถาน ก่อนลงไปสู่การจัดแสดง ตัวอย่าง เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้กับอาสาสมัครทำงานพิพิธภัณฑสถานเกี่ยวกับการเล่าเรื่องราวตำนานท้องถิ่น เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในพิพิธภัณฑสถาน การฝึกอบรมการห่อผ้าห่อคัมภีร์ การเขียนตัวอักษรธรรม มีการฝึกอบรมให้ความรู้กับบุคลากร

3.2 การบริหารจัดการงบประมาณ

การจัดการด้านงบประมาณ พิพิธภัณฑสถานเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแต่การจัดการในการบริหารงานนั้นล้วนแล้วแต่มีค่าใช้จ่ายต่างๆ ตามมา บางพิพิธภัณฑสถานประสบปัญหาในเรื่องของงบประมาณ ซึ่งในการเปิดพิพิธภัณฑสถานนั้นล้วนแล้วแต่มีค่าใช้จ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าบุคลากร ค่าบำรุงรักษา ค่าใช้จ่ายในเรื่องของการจัดแสดง ค่าใช้จ่ายของการอนุรักษ์ งานประชาสัมพันธ์ ซึ่งการบริหารจัดการควรมีแผนงานในการใช้งบประมาณ คือ การหาแหล่งทุนในการสนับสนุนกิจกรรม การบริหารงบประมาณแผนในการลงทุน และแผนการบำรุงรักษา รวมถึงแผนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรต่างๆ

การจัดการด้านงบประมาณ ในการระดมทุนให้ได้งบในการบริหารจัดการงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น สามารถดึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นร่วมแรงในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรม เช่น การทอดผ้าป่าเพื่อการบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรม เป็นการระดมทุนอย่างหนึ่งของท้องถิ่น การจัดการเกี่ยวกับสิ่งของที่มีความสัมพันธ์กับพิพิธภัณฑสถาน เช่น การจำหน่ายสื่อที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานออกมาจำหน่ายเพื่อระดมทุน หรือจัดกิจกรรมคอนเสิร์ตการกุศล จัดงานเทศกาลประจำปี การเดินวิ่งการกุศลเพื่อระดมทุน หรือแม้แต่การรับบริจาคต่างๆ การเขียนเสนอโครงการไปยังหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเมื่อพิพิธภัณฑสถานมีเงินทุนแล้วจะต้องวางแผนในการใช้เงินให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถในการเปิดพื้นที่ในจำหน่ายของที่ระลึกในห้องสุดท้ายในการเยี่ยมชม

3.3 การจัดการด้านการดูแลรักษา และอนุรักษ์ ทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี

ทรัพยากรวัฒนธรรม (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2548 : 20) คือ ทรัพยากรโบราณคดี ทางชาติพันธุ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับทั้งทรัพยากรทางโบราณคดี และ

ทรัพยากรที่เป็นวัตถุทางชาติพันธุ์ ได้แก่ ทรัพยากรเชิงนามธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง ประมวลประเพณี นิทาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรม ภาษา ศิลปะ ระเบียบข้อห้าม

ทรัพยากรโบราณคดี คือ วัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ สถานที่ สิ่งก่อสร้าง ซึ่งรวมถึง วัตถุที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ ในอดีตยุคยุคทุกสมัย ซึ่งสามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ ในการดำรงชีวิตแก่คนในยุคปัจจุบัน ได้แก่ 1) แหล่งโบราณคดี สถานที่คนในอดีตเข้าไปทำกิจกรรม ต่างๆ เช่น พื้นที่เพาะปลูก คอกสัตว์ เหมืองแร่โบราณ สุสานฝังศพ 2) โบราณสถาน สิ่งก่อสร้างที่ทำ ด้วยวัสดุต่างๆ ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ 3) โบราณวัตถุ สิ่งของ วัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

การจัดการทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมและทรัพยากรทางด้านโบราณคดี คือ กระบวนการ ให้ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรโบราณคดีให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นเจ้าของ ถิ่นกำเนิด ด้วยการปลูกจิตสำนึกและการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และถ่ายทอดความรู้

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น พบทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี เป็นจำนวนมาก มีเรื่องราวเกี่ยวกับ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ควรมีการจัดการลงทะเบียนพิพิธภัณฑสถาน จัดทำรายละเอียด หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี เรื่องราวต่างๆ จัดบันทึกที่ ถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการ เน้น การสืบค้นข้อมูล การบันทึก การตรวจสอบความ ถูกต้อง การอนุรักษ์ การเผยแพร่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของในท้องถิ่น ให้เรียนรู้เกี่ยวประวัติศาสตร์ ของตน ซึ่งหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถาน คือ การรวบรวม การตรวจสอบ การทำหลักฐาน การสงวนรักษา การจัดแสดง การให้การศึกษา การให้การศึกษาแก่ประชาชน (Douglas A. Allan, 1960 : 14-26)

การดูแลรักษา การเก็บรักษาวัตถุที่เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑสถาน จะต้องมีการบันทึกจด ลงทะเบียน การดูแลและอนุรักษ์ให้ถูกวิธีในการดูแลรักษา วัตถุอันมีค่า ต้องมีความปลอดภัย และ มีการตรวจสอบทะเบียนในการเก็บรักษาทวนทะเบียนวัสดุ มีการจัดการให้เป็นระเบียบ บันทึกภาพ และเก็บข้อมูลจัดทำบันชีรายการวัตถุ และกำหนดจุดเด่นของศิลปวัตถุ และเอกลักษณ์ของวัตถุ กำหนดหมวดหมู่และเนื้อหา

การอนุรักษ์ประเพณี เป็นการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม กระบวนการที่ชุมชนในอดีตได้ถือปฏิบัติมีการรวบรวมภาพเก่า และทำการจัดบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เก็บหลักฐาน ร่องรอย สอบถามจากผู้สูงอายุ

3.4 สถานที่ ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์

สถานที่ เป็นที่ตั้งตัวพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นของชุมชน ซึ่งจะต้องมีความเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ได้ทุกคน ซึ่งสถานที่อาจจะเป็นพื้นที่ที่ได้จากบริเวณที่มีคุณค่าทางจิตใจ หรือเป็นพื้นที่สร้างการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังต้องวางแผนในเรื่องของการจัดแสดงพื้นที่พิพิธภัณฑ์เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ของคนในชุมชน สามารถมาร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนเกิดการเรียนรู้ปรึกษาหารือ

อาคารเป็นพื้นที่ตั้งแต่การจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะต้องมีสภาพที่มีความแข็งแรง ความมั่นคง ถาวร สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ วางแผนเรื่องห้องต่างๆ ในการจัดแสดง และความปลอดภัยในการเก็บรักษา

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตัวอาคารต้องมีความมั่นคง คุณภาพของพื้นที่ ระบบสาธารณูปโภค ทางเข้าออกในการจัดกิจกรรม พื้นที่ในการรองรับคน และความมั่นคงแข็งแรง หลังคามีความคงทน บางแห่งใช้อาคารเก่ามาปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ ก็ต้องมีการวางแผน การขยายปรับปรุงหรือ ต่อเติมอาคาร วางแผนเรื่องห้องต่างๆ ในการจัดแสดง และความปลอดภัยในการเก็บรักษา เรื่องของไฟไหม้ น้ำท่วม บางแห่งมีศิลปวัตถุล้ำค่าควรมีการประกันวัตถุ

3.5 สื่อ วัสดุ เทคโนโลยี

สื่อ วัสดุ เทคโนโลยี คือ การใช้สื่อ เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดแสดงให้มีความน่าสนใจ การใช้ เสียงในการบรรยายตามบอร์ดนิทรรศการ การใช้แสงส่องสว่างวัตถุ การจำลองวัตถุ การจัดแสดงสิ่งของแบบเสมือนจริง ให้มีความโดดเด่น การจัดโดยใช้สื่อที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีความเหมาะสม การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วางแผนการใช้สื่อ วัสดุ และเทคโนโลยี วางแผนการใช้สื่อ สมัยใหม่ในการสนับสนุนและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น ใช้วีดิทัศน์ในการเล่าเรื่องประวัติชุมชน ท้องถิ่น ฉายภาพเก่าเล่าเรื่อง หรือการใช้ Line ในการติดต่อสื่อสารข่าวสารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ การใช้ QR code reader ในการอธิบายผ่านคลิป VDO ป้ายนิทรรศการที่จัดแสดงในเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น ประเพณีต่างๆผ่านคลิปที่พิพิธภัณฑ์ได้จัด หรือเรื่องราวจริงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการถ่ายทอดสดการสาธิตอาชีพ ผ่าน Facebook โดยใช้สื่อใหม่มาเป็นตัวในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น

มิติที่ 4 การบริหารจัดการด้านการบริการ

ประกอบด้วย

- 4.1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
- 4.2 บริการนิทรรศการถาวร นิทรรศการชั่วคราว และป้ายคำบรรยายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
- 4.3 บริการนำ ชมเส้นทางการนำชม / เส้นทางชมท้องถิ่น
- 4.4 การประชาสัมพันธ์
- 4.5 สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำหน่ายของที่ระลึก

4.1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งผู้เข้าชมสามารถเรียนรู้ได้จริงได้สัมผัสจากของจริงผ่านประสาทสัมผัส ด้วยการค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากการจัดพิพิธภัณฑ์ได้วางกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ เกิดการเรียนรู้ผ่านสื่อ และการทำกิจกรรมเชื่อมโยงกับทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรโบราณคดี ที่มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการนำเสนอ เผยแพร่ และจัดแสดงด้วยการใช้สื่อ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นกระบวนการเรียนรู้

จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามปฏิทินประเพณี เช่น ฮีต 12 คอง 14 ของภาคอีสานที่เป็นประเพณีสำคัญให้คนในท้องถิ่นได้เกิดการเรียนรู้โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ได้แสดงถึงภูมิปัญญาและเชื่อมโยงกับวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำขนมทำบุญใน

วันสำคัญทางศาสนา เช่น การทำบุญข้าวจี กิจกรรมสาธิตการทำข้าวจี ให้นักเรียนหรือผู้เข้าชม ได้ลองทำข้าวจี และในเดือนหกทำบุญบั้งไฟ เชื่อมโยงความเชื่อในท้องถิ่นกับนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ ในเรื่องพญาแถน สาธิตและจัดแสดงการทำบั้งไฟภูมิปัญญาของคนในจังหวัดยโสธร นอกจากนี้ กิจกรรมยังสามารถมีได้หลากหลายตามเพศ และวัย

การจัดกิจกรรมผ่านการลงมือทำด้วยตนเอง เช่น การทำตุ๊กตเพื่อถวายพระด้วยตนเอง ในความเชื่อของคนภาคเหนือ เป็นการอนุรักษ์ความรู้ปราชญ์ผู้ทำตุ๊กต ในภาคเหนือแล้ว ได้ลงมือทำตุ๊กต เพื่อเป็นพุทธบูชา เกิดการเรียนรู้การทำตุ๊กต ส่วนผู้สอนก็ได้ถ่ายทอดศิลปะการทำตุ๊กต

การจัดกิจกรรมสาธิตการทำขนมโบราณ การจัดกิจกรรมสาธิตการทำวุ้นโบราณป๊อหรือมัส กิจกรรมสาธิตการปั้นดินให้เป็นภาชนะเครื่องใช้ เรียนรู้เรื่องการเผาภาชนะด้วยเตาเผาโบราณ การสาธิตเรื่องการเผาถ่านกว่าจะเป็นถ่านที่ใช้มีกระบวนการอย่างไร สาธิตการปักผ้าหน้าหมอนและให้ลองลงมือปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมหมุนเวียนในแต่ละเดือนโดยให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้บรรยาย

4.2 บริการนิทรรศการถาวร นิทรรศการชั่วคราว และป้ายคำบรรยายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

นิทรรศการถาวร เป็นนิทรรศการที่สร้างขึ้นเพื่อเรื่องราวและเหตุการณ์ที่บอกเล่า บรรยาย เรื่องราว ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรทางโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยนิทรรศการนั้นมีระยะเวลาในการจัดที่ 5-10 ปีขึ้นไปใช้ระยะเวลานานกว่าจะมีแผนงานในการปรับปรุงซึ่งบางแห่งสร้างด้วยงบประมาณสูง จึงใช้เวลาในการเปลี่ยนเป็นระยะยาวซึ่งในการทำข้อมูล ต้องใช้การมีส่วนร่วมและตรวจสอบความถูกต้องด้วยนักวิชาการและปราชญ์ในชุมชน

นิทรรศการชั่วคราว เป็นนิทรรศการหมุนเวียนสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้และแผนงาน ที่สอดคล้องกับกิจกรรมรายเดือนที่วางแผนขึ้นหมุนเวียนสลับเปลี่ยนไปแต่ละเดือนเพื่อสร้างการเข้ามาชมซ้ำตามปฏิทินกิจกรรม จัดตามประเด็น ช่วงเวลาที่เหมาะสม ใช้สื่อ และเทคโนโลยีประกอบ ใช้การสาธิต การจัดบรรยาย และเทคนิคในการนำเสนอ

ป้ายคำบรรยาย เป็นป้ายบอกเล่าเรื่องราวของ ประกอบการจัดแสดงทรัพยากรทาง วัฒนธรรมทางโบราณคดี มีขนาดพอเหมาะแสดงบอกชื่อ และรายละเอียดยุคสมัยและเวลา และการ ค้นพบ ได้มาจากแหล่งใด มีแสงสว่างช่วยในการเน้น

การจัดแสดงนิทรรศการถาวรเป็นการวางแผน โครงสร้าง ตามจุดประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ ที่เป็นการวางแผนระยะยาวกำหนดแยกประเภทในการจัดแสดงเป็นหมวดหมู่เล่าเรื่องชุมชนท้องถิ่น กำหนดแบ่งโซน แบ่งห้องตามขนาดของพิพิธภัณฑ์ เส้นทางในการเดินชมนิทรรศการ โดยเน้นการ มีส่วนร่วม นอกจากนั้นนิทรรศการชั่วคราวเป็นกิจกรรมที่จะต้องสอดคล้องกับกิจกรรมหรือปฏิทิน กิจกรรมการเรียนรู้รายเดือนที่จัดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสมกับช่วงเวลาและป้ายคำบรรยายที่บอก ประวัติความเป็นมา นิทรรศการเน้นการใช้สื่อ เทคโนโลยี เพื่อเน้นความสนใจ

4.3 บริการนำชม เส้นทางพานำชม / เส้นทางชมท้องถิ่น

บริการนำชม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชน มัคคุเทศก์ นำชมในพิพิธภัณฑ์และชุมชน เส้นทางพานำชม บุคลากรในท้องถิ่นที่เป็นผู้บรรยายให้ความรู้ของต้นกำเนิดทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดีที่มีความรู้กับถิ่นกำเนิดของทรัพยากรเป็นผู้ที่ให้บริการนำชม มัคคุเทศก์ นำชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยจัดอบรมให้ความรู้รุ่นแรก โดยใช้กลยุทธ์ในการอบรมให้กับครู ผู้ใหญ่ เข้ามามีส่วนร่วม ทำงานกับโรงเรียนในชุมชนท้องถิ่นก่อน และระยะที่ 2 นำนักเรียนเข้ามาอบรม รับสมัครอาสาสมัครเข้ามาเข้าค่ายอบรมเป็นมัคคุเทศก์น้อย ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากร วัฒนธรรม ทรัพยากรโบราณคดี ได้เรียนรู้เกี่ยวกับปราชญ์ องค์ความรู้เกี่ยวกับคนในท้องถิ่นรู้จัก ท้องถิ่น รู้จักตัวเอง และพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถ โดยให้ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ จันเสน โครงการมัคคุเทศก์น้อย ผู้ที่สามารถนำชมพิพิธภัณฑ์เกิดการเรียนรู้ทั้งพิพิธภัณฑ์ด้วย การศึกษาและสามารถอธิบายความรู้ในแต่ละตู้ได้ ซึ่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดเพียงเด็ก ผู้ปกครองเรียนรู้ จากเด็ก ด้วย สำคัญ คือ พ่อแม่เข้าใจและให้ความสำคัญที่เด็กได้พบเจอกับผู้คนที่หลากหลายที่เข้ามา เยี่ยมชม ซึ่งในวันเสาร์อาทิตย์และวันหยุดราชการก็จะมีน้องๆ มัคคุเทศก์มาทำหน้าที่บรรยายนำชม

เส้นทางพานำชม กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน เส้นทางเดินเข้าชมภูมิปัญญาท้องถิ่น หลังจากได้ชมนิทรรศการที่จัดแสดงได้เรียนรู้ของจริงไปตามหมู่บ้านเชื่อมโยงกับปราชญ์ชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชื่อมโยงกับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานภายในชุมชน เป็นเมืองพิพิธภัณฑสถานหรือพิพิธภัณฑสถานมีชีวิตได้สัมผัสของจริง วิธีชีวิตจริง การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยการนำชมของคนในท้องถิ่นรวมถึงการบรรยายโดยคนในท้องถิ่นและต้นกำเนิดของพิพิธภัณฑสถาน

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น จะมีโบราณวัตถุ ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ วิธีชีวิต ภูมิปัญญา ต้องมีการจัดการลงทะเบียนพิพิธภัณฑสถาน จัดทะเบียนทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรโบราณคดี กำหนดเส้นทางนำชม ทำแผนที่เดินดินเส้นทางภาพวาดในชุมชน กิจกรรมที่ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น รู้จักบ้านของปราชญ์ท้องถิ่น บ้านที่ทำขนมท้องถิ่น ภูมิปัญญา ปราชญ์เรื่องราวที่เกี่ยวกับท้องถิ่น รวมกันเป็นพิพิธภัณฑสถานมีชีวิตทั้งชุมชนเป็นพิพิธภัณฑสถาน ปราชญ์ คนในชุมชน เป็นผู้นำชมเป็นคนเล่าเรื่อง รู้จักชุมชนของตน เอกภักษ์ของชุมชน ตัวอย่างเช่น เส้นทางนำชม พิพิธภัณฑสถานชุมชน เขายี่สาร หลังจากชมพิพิธภัณฑสถานแล้วมีมัคคุเทศก์นำชมท้องถิ่นเรียนรู้กิจกรรมการเผาถ่าน ชมปราชญ์ทำกระป๋องดักปูแสมที่ทำจากกระป๋องนมจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ จัดกิจกรรมสาธิตทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ก็คือ จากพืชที่อยู่ในชายเลนมาทำเป็นผ้ามัดย้อมสวมใส่กัน กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ขนมชะคราม แกงอ่อม อะไรต่างๆ ที่เป็นพืชขึ้นอยู่ในชุมชน กิจกรรมล่องเรือชมวิถีชีวิต 2 ผังคลอง 2 ชุมชน ชุมชนยี่สารมีการล่องเรือชมวิถีชีวิต 2 ผัง ไปจนถึงปากอ่าวตะบูน ไปดูวิธีการเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ แล้วก็หอยนางรม แล้วมีการจัดกิจกรรมชมวัดโบราณสถานบ้านทรงไทย

4.4 การประชาสัมพันธ์

เป็นการสื่อสารกิจกรรมที่พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นได้มีการดำเนินงานเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายและคนในชุมชนท้องถิ่นทราบข่าวสารนอกจากนี้ยังสื่อสารกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ให้สาธารณชนได้รู้จักพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น สร้างมูลค่าทางภูมิปัญญา ผู้สนใจศึกษาทราบเป็นการบริการให้ประชาชนที่สนใจในการศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งถ้าพิพิธภัณฑสถานต้องมีกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ที่มีการเคลื่อนไหว โดยการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสาร โดยคำนึงถึงการเปิดรับสื่อของแต่ละวัย ผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน

เตรียมข้อมูลในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม เลือกใช้สื่อในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่จะสื่อสาร สื่อท้องถิ่น สื่อพื้นบ้าน ป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรม ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น การสื่อสารภายในบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ์คณะกรรมการในการจัดกิจกรรมภายในให้ทราบข่าวสารการดำเนินงานภายในคนในท้องถิ่นทราบถึงการทำงาน และการสื่อสารภายนอกกับกลุ่มเป้าหมายโดยใช้สื่อสารมวลชน นอกจากนั้นต้องเลือกใช้สื่อในการสื่อสาร เช่น สื่อวิทยุ วิทยุชุมชน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ Facebook สื่อสมัยใหม่ สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับ หนังสือเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ป้ายโฆษณา ข่าวประชาสัมพันธ์ ให้สามารถสื่อสาร กับกลุ่มเป้าหมายได้ตรงกับความต้องการ และคำนึงถึงการเข้าถึงสื่อในแต่ละ

4.5 สิ่งอำนวยความสะดวก ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำหน่ายของที่ระลึก

การจำหน่ายของที่ระลึก เป็นการสร้างรายได้ให้กับพิพิธภัณฑ์ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ที่มีกลุ่มเป้าหมายในอำนาจซื้อสูง และน้อยต่างกัน มีสินค้าทุกกลุ่มเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์ โดยจะต้องเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์แสดง ประวัติศาสตร์ สร้างมูลค่าให้กับพิพิธภัณฑ์ มีการจำลอง เป็นของที่ระลึก เช่น ผ้าทอลายเอกลักษณ์ ขนมหีบรวงแห่งเดียวในประเทศ

การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นการบริการที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้บริการอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าชม ที่เข้ามาเรียนรู้หรือทำกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสามารถอยู่ภายในบริเวณเดียวกันกับการจำหน่ายของที่ระลึก เป็นส่วนที่จะสร้างรายได้ให้กับพิพิธภัณฑ์ขึ้นอยู่กับขนาดของพิพิธภัณฑ์ พิจารณาถึงศักยภาพของแต่ละพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์จำหน่ายของที่ระลึก ซึ่งของที่ระลึกนั้น ไม่ใช่เพียงแต่สร้างรายได้เท่านั้นของที่ระลึกสามารถสร้างมูลค่าและในเรื่องการตลาด

1) มูลค่าทางจิตใจ ซึ่งของที่ระลึกจะมีเอกลักษณ์เชื่อมสัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์องค์ความรู้ที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เรื่องเล่าในท้องถิ่น สัญลักษณ์ท้องถิ่น การจำลองวัตถุและย่อขนาด อาจจะรวมถึงงานสร้างมูลค่าจากความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงไปยังความรู้ที่ได้จากพิพิธภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น ลายผ้าทอจากพิพิธภัณฑ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์เชื่อมโยงกับภาพวาดว่าชุมชน

นี้ท้องถิ่นนี้มีภูมิปัญญาด้านการทอผ้ารวมไปถึงสอดคล้องกับวัตถุที่ขุดพบที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านการทอผ้า ทำให้ผ้าทอ 1 ผืน เมื่อซื้อกลับไปนั้นมีคุณค่าทางจิตใจและยังมีความทรงจำที่ดีว่าซื้อมาจากที่ใด นอกจากนี้การจำหน่ายของยังจะต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ซื้อที่มีรายได้น้อยเช่นเยาวชนอาจจะนำเศษผ้ามาสร้างมูลค่าโดยการทำเป็นกระเป๋าดีนสอ

2) สร้างรายได้ให้คนในชุมชน โดยจัดกลุ่มแม่บ้านมาทอผ้าในพิพิธภัณฑสถานเพื่อจำหน่ายคนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ สร้างรายได้และอยากเข้ามาทำงานในการดูแลพิพิธภัณฑสถาน สร้างรายได้ให้กับพิพิธภัณฑสถานได้มีงบประมาณมาใช้ในการบริหารงานพิพิธภัณฑสถาน

รูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้ทั้งในการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย กิจกรรมต้องสนับสนุนการเรียนรู้ทั้ง เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกกิจกรรมในพิพิธภัณฑสถานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชน สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกลุ่ม ผู้ใหญ่ เด็ก ผู้สูงอายุมาทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน แต่พิพิธภัณฑสถานจะต้องประสานความร่วมมือในภาคส่วนต่างๆ และทำเป็นกิจกรรมการเรียนรู้รายเดือน นอกจากนั้นแล้วยังจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารคนในชุมชนทราบข่าวสารในแต่ละกิจกรรมที่พิพิธภัณฑสถานจะจัดขึ้น ซึ่งจะต้องมีการบริหารจัดการ คือ มีการวางแผนกิจกรรมเป็นรายเดือน มีปฏิทินกิจกรรมในแต่ละเดือน ประสานงานวิทยากร ประชาชนชาวบ้าน

มิติที่ 1 การบริหารจัดการด้านโครงสร้างและแผนงาน S: Structure and planning Management มีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑสถาน 2) โครงสร้างการบริหารจัดการ 3) แผนในการดำเนินกิจกรรมรายปี โดยพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกับหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานที่ไม่ใช่เพียงโกดังเก็บของเก่า ซึ่งการลดทอนหรือปรับเปลี่ยนมุมมองให้พิพิธภัณฑสถานเป็นพื้นที่สร้างสรรค์แรงบันดาลใจและสร้างจินตนาการเกิดการเรียนรู้ตนเอง สังคมพิพิธภัณฑสถานต้องปรับเน้นให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ

ด้านการบริการ เน้นเพื่อให้องค์กรบรรลุ วิสัยทัศน์ทำอย่างไรเพื่อตอบสนองต่อผู้ชม (Customer Perspective) กล่าวคือ ผู้รับบริการ ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ในมุมมองนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในหน้าที่พิพิธภัณฑ์จะต้องให้ความรู้และเผยแพร่ความรู้ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ซึ่งจะต้องให้บริการแก่ประชาชน ตามบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์

มิติที่ 2 การบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม P: Participation Management มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา/หน่วยงาน 3) เครือข่ายภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ 4) ผู้นำทำกิจกรรมในท้องถิ่น ซึ่งการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ให้คนในท้องถิ่น เช่นเดียวกับ เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ, (2558: 39) กล่าวว่า การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีความคิดในการพัฒนาเป็นที่ตั้ง สามัคคีเป็นสิ่งเสริม พร้อมทั้งต้องมองเห็น ความเป็นท้องถิ่นของตนเอง เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่น ซึ่งกล่าว คือ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทุกเพศ ทุกวัย เข้ามาทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่อง โดยเกิดการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า (Narrative) (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2550: 57-58) จากภาพถ่ายซึ่งเรื่องเล่ามีบทบาทในการตรึงตรองสะท้อนความคิดที่ตนเองได้สัมผัส ผ่านประสบการณ์ที่ตนได้เรียนรู้ เป็นการจัดเวทีให้คนในท้องถิ่นมาร่วมกัน โดยคนในชุมชนนำภาพเก่ามาจัด กิจกรรมจัดแสดงภาพของตนแล้วมาเล่าเรื่องเก่าเกี่ยวกับคนในภาพและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) ที่ใช้ประสบการณ์เก่าของตนร่วมกัน การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ต่อยอดความรู้เป็นองค์ความรู้ใหม่ เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้ร่วมวงสนทนากับเรื่องในชุมชนในอดีตสะท้อนความคิดและเกิดการอภิปรายในเรื่องราววัตถุสถานที่ ตัวบุคคล ที่แสดงในภาพ (Reflection and Discussion) เกิดเป็นความรู้สร้างขึ้นภายในตัวบุคคลในการวงสนทนาที่เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เน้นการมีส่วนร่วม พิพิธภัณฑ์กับขับเคลื่อนได้จึงจะต้องมองในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มิติการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม เน้นการเติบโตเน้นการตอบสนองวิสัยทัศน์ ทำอย่างไรให้องค์กร ไปสู่เป้าหมายและการเปลี่ยนแปลงขององค์กร (Learning and Growth) ในมุมมองนี้การที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ จำเป็นต้องการที่จะ

มองในเรื่องของความเติบโตเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา เครือข่ายสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์ นำทำกิจกรรมในท้องถิ่นเป็นผู้นำทางความคิดในการนำทำกิจกรรมการมีส่วนร่วม

มิติที่ 3 การบริหารจัดการด้านทรัพยากร R: Resource Management มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการงานบุคลากร 2) การบริหารจัดการงบประมาณ 3) การจัดการด้านการทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรโบราณคดี การดูแลรักษา 4) การจัดแสดงและนิทรรศการ 5) สถานที่และตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ 6) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี การบริหารงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สำคัญจะต้องมีการบริหารทรัพยากร มุ่งเน้นมุมมองกระบวนการภายในเน้นความพึงพอใจ (Internal Business Process) เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแบบการบริการของคนภายในชุมชน การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ภายในในมุมมองนี้ จึงต้องมองการจัดการในเรื่องทรัพยากร โครงสร้างในการบริหารจัดการ แผนในการดำเนินกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งมีเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ภายในท้องถิ่นสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น ประเพณี 12 เดือน พิพิธภัณฑ์สามารถจัดกิจกรรมชั่วคราวสลับหมุนเวียนเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ากับการนำเสนอองค์ความรู้ท้องถิ่น และกระตุ้นการกลับใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

มิติที่ 4 การบริหารจัดการด้านการบริการ S: Service Management มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กิจกรรมการเรียนรู้ 2) บริการนิทรรศการถาวร-ชั่วคราว ป้ายคำบรรยายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ 3) การประชาสัมพันธ์ 4) บริการนำชมและเส้นทางนำชมท้องถิ่น 5) จำหน่ายของที่ระลึกอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จะต้องดำเนิน กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาในระบบการศึกษา สอดคล้องกับคำกล่าวของ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, (2556 : 213) ประสบการณ์ในการทำงาน มัคคุเทศก์ ถือเป็นตัวอย่างในการสร้างสรรค์และการบริหารงานที่ดี การก้าวสู่นาคตของพิพิธภัณฑ์จันเสนที่เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการแสวงหาแนวทางร่วมเพื่อสร้างความรู้เผยแพร่ทั้งแก่คนในท้องถิ่นและผู้ที่มาเยี่ยมชมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้นอกระบบและนอกร่องเรียนมากกว่าการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการเชื่อมโยงเข้าไปในระบบโรงเรียน การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูกับองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นเป็น

แหล่งรวบรวมทรัพยากรวัตถุ อันเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับผู้ที่อยู่ในชุมชนได้เรียนรู้ท้องถิ่นตนเองเพิ่มขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงเข้าไปในหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้ในวิชากลุ่มสาระสังคมศึกษาโดยเป็นแหล่งค้นคว้า ค้นกำเนิดขององค์ความรู้ท้องถิ่นเชื่อมกับหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑ์ ในการสงวนรักษา เก็บรักษา ดูแลรักษา หน้าที่ในการค้นคว้า หน้าที่ในการให้การศึกษา หน้าที่ในการจัดแสดงและเผยแพร่ หน้าที่ในการให้การศึกษา ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังสามารถจัดด้วยกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ บริการป้ายและนิทรรศการถาวรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ บริการนำชม เส้นทางนำชมในชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกสบายใน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การจำหน่ายของที่ระลึกอาหารและเครื่องดื่ม ให้กับผู้เข้าชม มีของที่ระลึกเป็นคุณค่าทางจิตใจและเป็นการบริหารรายได้ให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นอกจากนั้นยังต้องมีการ ประชาสัมพันธ์ให้คนในท้องถิ่นได้รับทราบข่าวสารการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์

กิจกรรมส่งเสริมการศึกษานอกระบบ พิพิธภัณฑ์หลายแห่งใช้พิพิธภัณฑ์ในการสนับสนุน องค์ความรู้ให้กับประชาชนชาวบ้านมาทำกิจกรรมร่วมกันในการสอนอาชีพการทำผ้ามัดย้อม การรวมกลุ่มอาชีพ ศึกษาเรียนรู้การทอผ้าจนสามารถสร้างรายได้ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเชื่อมโยงการ ทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับการศึกษานอกระบบ เป็นสถานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความยืดหยุ่นพิพิธภัณฑ์ก็เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย พิพิธภัณฑ์มีการจัดนิทรรศการถาวรบอกเล่าเรื่องราว ต่างๆของคนในท้องถิ่น เอกลักษณ์ ภูมิปัญญา เครื่องใช้ ในการดำเนินชีวิต ซึ่งพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่ง เรียนรู้ที่ผู้สนใจสามารถเข้ามาศึกษาได้ตามอัธยาศัย พิพิธภัณฑ์เปิดให้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองสามารถ เรียนรู้ในเรื่องที่ตนเองสนใจที่ชื่นชอบที่จะศึกษา หรือเป็นนักสะสมก็จะแสวงหาความรู้กับเรื่อง ที่ตนเองสนใจ ก็จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็จะต้องมีการจัดแสดง นิทรรศการที่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพศ หลาย วัย สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ตลอดช่วงชีวิต จัดนิทรรศการชั่วคราวสลับหมุนเวียนเปลี่ยนไปในการจัดแสดงเรื่องที่มีเรื่องราวเอกลักษณ์ของแต่ละ ท้องถิ่นพื้นที่ มีการจัดกิจกรรมสาธิตการทำขนมโบราณ

ซึ่งการจัดกิจกรรมควรมีความหลากหลาย รูปแบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบการศึกษา โดยใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังสนับสนุนการเรียนรู้นอกระบบ และสนับสนุนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงสนับสนุนส่งเสริมกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่ตั้งแต่เกิดจนตายที่เป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนอันเป็นที่ทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์ นอกจากนี้ผู้จัดพิพิธภัณฑ์จะต้องดำเนินกิจกรรมให้รองรับกิจกรรมที่หลากหลาย ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ สามารถเข้ามาเรียนรู้ภายในตัวพิพิธภัณฑ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (มนัญญา นวลศรี, 2552: 179) กิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์จัดมีความหลากหลายในขอบเขตภาระหน้าที่ของแต่ละแห่ง วิเคราะห์หาจุดเด่น กิจกรรมหลัก กิจกรรมเสริม จัดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มและจัดกิจกรรมที่มีชีวิตชีวน่าสนใจ จัดทำนอกสถานที่หรือทำสื่อต่างๆ ให้น่าสนใจ ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมควรมีหลากหลายรูปแบบ มีทั้งนิทรรศการชั่วคราวและถาวร และจัดกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริมตามความต้องการ

กิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและเป็นจุดเด่นที่ทำให้พิพิธภัณฑ์สามารถสนับสนุนการศึกษาได้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย โดยการทำกิจกรรมการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันโดยรูปแบบการบริหารจัดการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาขึ้น เกิดขึ้นจากกรอบการบริหารแบบสมดุล ซึ่ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีทรัพยากรจำนวนมาก ซึ่งเป็นกระบวนการจากภายในพิพิธภัณฑ์ที่จะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากร ในมุมมองนี้ ซึ่งการทำงานด้านพิพิธภัณฑ์ไม่มุ่งเน้นในการหาผลกำไรจึงปรับเปลี่ยน ให้พิพิธภัณฑ์ บรรลุผลสำเร็จด้านการเงิน พิพิธภัณฑ์ควรทำอย่างไร โดยการบริหารจัดการด้านทรัพยากร การจัดการด้านการเงิน (Financial Perspective) จะต้องมีการจัดการ การบริหารจัดการงานบุคลากร การบริหารจัดการงานงบประมาณ การจัดการการดูแลรักษา ด้านทรัพยากรวัตถุ ทรัพยากรโบราณสถาน การจัดแสดง สถานที่ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ สื่อ วัสดุเทคโนโลยี และนิทรรศการ ซึ่งผู้บริหารงานพิพิธภัณฑ์ต้องคำนึงถึง

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะหากนำแนวทางจากการวิจัยไปใช้ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ควรบริหารจัดการให้ครบทั้ง 4 มิติอย่างสมดุล เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในท้องถิ่น และหัวใจสำคัญคือ กิจกรรมการส่งเสริมการศึกษาวิจัยการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งสำคัญในการขับเคลื่อน คือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบการศึกษา นอกกระบบการศึกษา และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ในการส่งเสริมให้รักท้องถิ่นและภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อาหาร วัฒนธรรม การดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมควรมีการจัดอย่างต่อเนื่อง ท้องถิ่นควรมีการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สำหรับผู้นำรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไปใช้จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของท้องถิ่นตนเอง ศึกษาคู่ประกอบและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยพิพิธภัณฑ์ที่เริ่มต้น ควรเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่จะบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่นด้วยการมีส่วนร่วมศึกษาศักยภาพของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สามารถอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

2) การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละท้องถิ่นตามประเพณี 12 เดือนของไทย สิ่งของเครื่องใช้ในท้องถิ่นนับวันยิ่งจะสูญหายไป โดยใช้พิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์มีการบริหารจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นด้วยการบริหารแบบบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน การมีส่วนร่วมซึ่งโครงสร้างในการบริหารนั้นจะสอดคล้องกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ ทุกคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ซึ่งไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่าเป็นของคนท้องถิ่น ไม่ใช่ของข้าพเจ้าของหน่วยงาน หรือของคนอื่นๆ จากภายนอก สิ่งที่แสดงคือ เนื้อหาที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และเมื่อเกิดขึ้นแล้วคนท้องถิ่นต้องเป็นเจ้าของ ทำหน้าที่ดูแลกันเอง รวมถึงอธิบายและนำชม การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การจัดพิพิธภัณฑ์ไม่เพียงการจัดแสดงสิ่งของบรรดาโบราณวัตถุ

แต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ทางสังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่มีอยู่ตามชุมชนต่างๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานตั้งขึ้นเพื่อคนในท้องถิ่น นอกนั้นผู้ที่สืบทอดให้พิพิธภัณฑสถานยั่งยืนก็เป็นจุดที่คนพิพิธภัณฑสถานต้องคำนึงถึงยุคในการสืบทอดในการอนุรักษ์ สงวนรักษาประเพณีเอกลักษณ์พื้นบ้านท้องถิ่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ต่อไป ซึ่งนับวันพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นถูกปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก

